

**Cinsiyet Eşitliği, Barış ve Gelişme Yolunda
Pekin+5 Sonuçları ve Türkiye'de Durum
Yrd. Doç. Dr. N. Nalan Şahin Hodoğlugil*, Prof. Dr. Ayşe Akın***

*Hacettepe Üniversitesi, Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Giriş

Dördüncü Dünya Kadın Konferansı, 1995 yılında Pekin'de yapılmıştı. Bu konferans, dünyanın her yerinde yaşayan kadınlar için eşitlik, gelişme ve barış hedeflerine ulaşma ve böylece bütün insanlığın yararlanacağı güzel bir dünya kurma istek ve kararlılığının göstergesiydi. Konferans, 189 ülke temsilcisinin katılımıyla Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu ürünlerini verdi. Eylem Platformunda, kadınların ve tüm dünyanın eşitlik, gelişme ve barış amaçlarına ulaşmasında öncelikli olan 12 kritik alan belirlenmişti. Pekin Konferansında devletler, bu 12 kritik alanla ilgili sorunların aşılabilmesi için ulusal ve uluslararası düzeyde yapılması gereken konular üzerinde uzlaşmaya varmış, stratejik hedef ile eylemleri belirlemiş ve "Pekin Eylem Platformunu" (Platform for Action- PFA) kabul etmişlerdi. Oldukça güçlü bir ifade ile yazılmış, kapsamlı ve ayrıntılı bir metin olan PFA, ve onu tanımlayan "eylem platformu" ifadesi, düz bir metnin ötesinde bir bakış açısını ve bir hareketi tanımlayan sözcükler haline gelmiştir. Bu hareket, eşitliğin sağlanmasında ileriye yöneliktir ve esas vurgulanan yönü "eylem" platformu olmasıdır.

Pekin Eylem Platformu kararları katılan ülkelerce hükümetler düzeyinde imzalanarak taahütlerde bulunmuş ve uygulamalara yönelik ülke içi ve uluslararası izleme mekanizmalarının kurulması da toplantı metninde karara bağlanmıştır. Pekin'den 5 yıl sonra, 2000 yılında ise, aradan geçen süre içinde hangi amaçlara ulaşılabildiği, ülkelerin hangi gelişmeleri gösterdiği oluşturulan mekanizmalarla izlenmiş ve bunların yanında hangi konularda sorunların devam etmekte olduğu ve yeni ortaya çıkan sorunların bir değerlendirilmesi yapılmıştır. "Pekin+5" olarak bilinen bu süreç içinde 2000 yılının başından itibaren ülkeler kendilerini değerlendirmiş, ülke raporlarını hazırlamış ve Birleşmiş Milletlere iletmıştır. Ülke temsilcilerinin biraraya gelerek ortak bir izleme ve değerlendirme metni oluşturmak için yapılan toplantılar ise New York'ta, Birleşmiş Milletler'de Mart-Haziran 2000 tarihlerine yayılmıştır. Mart ayından başlayarak bir dizi hazırlık toplantısı yapılmış, son kararların verilip onaylanması ise 5-9 Haziran 2000 tarihlerinde yapılan "Kadın 2000: 21. Yüzyıl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış" başlıklı Genel Kurul Özel Oturumunda gerçekleşmiştir.

Toplantıların sonunda bir Siyasi Deklarasyon ile "Sonuç Belgesi" olarak adlandırılan metin ortaya çıkmıştır¹. Toplantılara bizzat katılmış olan yazarların amacı; Bu yazının kapsamında, özellikle kadınla ilgili, öncelikli olan 12 kritik alan temelinde yapılan tartışmaları ve bazı önemli noktaları özetleyerek, Pekin ve Pekin+5 ile ilgili olarak Türkiye'deki bazı gelişmelerden söz etmektir.

12 Kritik Alan Temelinde Tartışılanlar ve Sonuçlar

Kadın ve Yoksulluk

Oniki kritik alandan ilki olan "kadın ve yoksulluk" başlığı altında özellikle kadın ile erkek arasındaki ekonomik eşitsizlik vurgulanmıştır. Yoksulluktan en fazla etkilenenlerin kadınlar olduğu, ve yoksulluğun "feminizasyon" süreci içinde

olduğu, yani ağırlıklı olarak kadınların çektiği bir yük olduğu kabul edilmiştir. Bunun yanında globalizasyon ve yapısal uyum programlarının da olumsuz etkilerini en çok kadınlar üzerinde gösterdiği açıktır. Bu konuda üzerinde durulan bir diğer önemli nokta da kadınların hiçbir maddi karşılık almadan yaptıkları ev, tarla işi veya benzeri diğer işlerdir. Bu işlerin maddi karşılığının belirlenmesi ve devlet bütçelerinde yer alması tartışılmış, ancak Sonuç Belgesinde yer almamıştır.

Yoksullukla ilgili paragraflarda özellikle "G77 ve Çin"* grubu, kadınların ve genel olarak ülkelerin gelişme haklarını (right to development) güçlü bir şekilde savunmuşlardır. Yapılan tartışmaların temelinde, gelişmekte olan ülkelerin daha zengin olan ülkelere maddi destek beklentisi içinde olmaları, buna karşın gelişmiş ülkelerin maddi destek vermede isteksiz olmaları yer almıştır.

Gelişmekte olan ülkeler, haklı bir şekilde dünya kaynaklarının çoğunun gelişmiş ülkeler tarafından tüketildiğini, oysa kendilerinin de üretim ve tüketimden eşit pay almaları gerektiğini vurgulamışlardır. Yapılan tartışmalardan sonra sonuç belgesinde, gelişmiş ülkelerin gayri safi milli hasıllarının %0.7'sinin gelişme yardımı olarak gelişmekte olan ülkelere aktarılması yolunda Pekin'de verilmiş olan taahhütlerin yerine getirilmesi yer almıştır.

Üzerinde durulan bir diğer nokta da, gelişmekte olan ülkelerin dış borç sorunlarını çözerken gelişme yönelimli ve kalıcı çözümler bulunması, ayrıca toplumsal cinsiyet bakış açısının (gender perspective) gelişme sürecine entegre edilmesinin gerekliliği olmuştur. Bu şekilde bir taraftan gelişirken diğer taraftan da kadın-erkek eşitliğini sağlamada önemli adımlar atılmış olacaktır. Bunun aksine, sadece ekonomik ve teknolojik gelişme yönelimli olunması, eşitlik yönünden kadınlar için daha olumsuz koşulların ortaya çıkmasına yol açabilecektir.

Cinsiyet eşitliğini sağlamada en değerli yollardan birisinin öğretim/egitim olduğu ortak kabul gören bir görüştür. Ancak eğitim eşitliğinin sağlanmasında gerekli kaynakların ayrılması, altyapının tamamlanması gibi çeşitli konularda politik istek ve iradenin zayıf olması Eylem Platformu amaçlarını gerçekleştirmede bir engel olarak kabul edilmiştir. 2015 yılından önce bütün kız ve oğlan çocuklarının ücretsiz ve zorunlu ilk öğretimden yararlanabilmelerinin sağlanması, Pekin'de olduğu gibi bu dökümanda da vurgulanmıştır. İş yaşamındaki ayrımcılığın en temel nedenlerinden birisi olarak "kalıplaşmış cinsiyet rolleri" (stereotipler) tanımlanmıştır. Örneğin, kız çocukları ve kadınlar için uygun görülen dersler ve meslekler, erkekler için uygun olduğu düşünülen mesleklerden oldukça farklıdır ve özellikle kız çocuklar hakkında çizilen olumsuz portreler, çocukluktan başlayarak kız çocuklarının gelişimini etkilemektedir. anaokullarından başlayarak toplumsal cinsiyet rollerine duyarlı bir müfredat programı hazırlanması, böylece kız çocuklarının kalıplaşmış rollerin dışına çıkabilmelerinin sağlanması ülkeler tarafından kabul edilmiştir.

*Afrika ve Latin Amerika ülkeleri dahil 130'dan fazla ülkeyi içermektedir

Kadın ve sağlık

Toplantılar boyunca en yoğun ve sıcak tartışmaların geçtiği bölümlerden birisi olmuştur. Sağlıkla ilgili bölümler, aile planlaması ve kontraseptif hizmetler, üreme hakkı, cinsel hak ve kürtaj sonrası bakım gibi duyarlı kabul edilen noktaları içerdiğinden ve genel oturumlar içinde tartışmalar çok uzadığından BM sekreteryası sadece sağlıkla ilgili konuların tartışıldığı özel bir "temas grubu"

oluşturmuştur. "Sağlık Temas Grubu", sağlıkla ilgili paragraflar tamamlandıktan sonra diğer "güç konular"la ilgili paragrafları da tartışmıştır. Hazırlık toplantılarının başlamasından önce, Birleşmiş Milletler Kadınının Gelişmesi Bölümü tarafından hazırlanan taslak Sonuç Belgesindeki sağlıkla ilgili bölümlerin oldukça zayıf olduğu yönünde bir görüş oluşmuştur. Bu nedenle çeşitli ülkeler ve ülke grupları toplantılar boyunca bu bölüme önemli paragraflar eklemiştir.

"Kadın ve sağlık" başlıklı kritik alanda Pekin'den sonraki kazanımlar ve engeller şu şekilde özetlenebilir: Çeşitli ülkelerde kadın sağlığının, sadece doğurgan yaştaki kadınlara hizmet vermenin ötesinde, kadınların tüm yaşam döngüsünü içerecek bir şekilde programlara yerleştirilmesi bir başarı olarak yorumlanmıştır. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında anne ölümleri açısından izlenen büyük fark ise kadın sağlığının önünde bir engel olarak tanımlanmıştır. Özellikle daha fazla kaynak ayrılması ve üzerinde önemle durulması gereken alanlar olarak HIV/AIDS dahil olmak üzere cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar; malarya, tüberküloz ve ishalleri hastalıklar gibi diğer enfeksiyonlar; ve kardiyovasküler ile pulmoner hastalıklar gibi kronik bulaşıcı olmayan hastalıklar vurgulanmıştır. Ergenlik çağındaki kızların cinsel ve üreme sağlığı ile ilgili bilgilere, eğitime ve hizmetlere ulaşamaması da halen kadın sağlığının önünde bir engel olarak tanımlanmıştır.

En uzun tartışmalara yol açan noktalardan birisi ise "üreme hakkı" ve özellikle "cinsel haklar" olmuştur. "Üreme hakkı", Pekin sürecinde kabul edilen bir tanım olmasına ve Eylem Platformunun 95. paragrafında net bir şekilde açıklanmasına rağmen Vatikan'ın başı çektiği bir grup Katolik ülke ile bazı şeriatçı İslam ülkeleri temsilcileri tarafından tekrar tekrar sorgulanmıştır. Bazı tutucu çevreler tarafından "üreme hakları"na karşı çıkışın en büyük nedenlerinden birisi bu hakların kadının kendi bedeni üzerinde söz söyleme hakkını da içermesi ve doğurganlığı ile ilgili her türlü karar verme hakkını, kürtaj da dahil olmak üzere kadına vermesidir. Aynı ülkeler, kadınların "cinsel haklar"ı konusunda ise son derece tutucu davranmıştır. Örneğin BM'lerdeki toplantılar sürecinde düzenlenen basın toplantılarının birisinde, aşırı köktenci Katoliklerden bir temsilci "cinsel hakları", "kişinin bazı dürtülerini herhangi bir yerde, herhangi bir zaman ve herhangi birisi ile doyurması" olarak tanımlamış ve kesinlikle karşı çıktıklarını ifade etmiştir. Oysa uluslararası literatürde, cinsel haklar üreme hakları ile bir bütün olarak ele alınmaktadır ve bu hakların içeriği tanımlanmıştır. Ancak, dini inanışların çoğu kez taraflı ve yanlış yorumları ile öne sürülen kadın haklarını kısıtlamaya yönelik görüşler, temelde kadını baskı ve kontrol altında tutmaya yönelik tavrın en belirgin işaretlerindedir. Kadınlar için en üst düzeyde hak ve eşitliğin savunulacağı BM ortamında bu görüşlerin ifade edilebiliyor olmaları hem şaşırtıcı hem de sorunun boyutunu göstermesi bakımından çok dikkat çekicidir. Bu ve benzeri görüşler, kadınların temelde insan haklarının bir parçası olan cinsel haklarını kullanabilmeleri yolunda da önemli engel oluşturmaktadır. Kadınların cinsellikleri ve üremeleri ile ilgili konuların bunca tartışılması, sağlık açısından izlenecek yol açık ve belli iken dini inanışların öne sürülerek bir anlamda kadınların üreme ve cinsel haklarını kullanmalarının "dizginlenmeye" çalışılması, kadın haklarını savunan kişilerde hayal kırıklığı yaratmıştır. Ayrıca konferanslar boyunca fanatik "kürtaj karşıtlarının" bilimsel gerçeklere dayanmayan yayınları dağıtılmış, özellikle hazırlık toplantıları boyunca köktenci Katolikler dini giysileri içinde BM binasında adeta gövde gösterisi yapmışlardır. BM güvenlik görevlileri, bu grupların yapmaya çalıştığı baskıya engel olmak için önlemler almak zorunda kalmışlardır. Bunun yanında, Dünya Sağlık Örgütü, kürtaj hakkında "olgu

sayfaları" çıkarmış ve isteyenlerin doğru bilgilere ulaşmasını sağlamıştır. Kadın haklarını savunan ve özellikle kadın sağlığı konusunda uzmanlaşmış çeşitli Sivil Toplum Kuruluşları ise kadınların üreme haklarını ve cinsel haklarını lobicilik ve bilgi kaynakları sunarak savunmuşlardır.

Çeşitli tartışmalardan sonra ülkeler, sağlıkla ilgili konularda Pekin Eylem Platformundaki taahhütlerin tam olarak yaşama geçirilmesi ve yeni ortaya çıkan sorunlarla başa çıkılabilmesi için aşağıdaki konularda karar birliğine varmışlardır:

- Geçmişten beri sorun olan malarya ve tüberküloz gibi enfeksiyonların yanında HIV/AIDS gibi kadın sağlığı üzerinde orantısız olarak daha olumsuz etkiler yapan hastalıklarla başa çıkabilmek için gerekli önlemlerin alınması;

- Anne ve bebek ölümlerinin azaltılması; temel obstetrik bakımın güvenli ve kaliteli bir şekilde herkese ulaştırılması; güvenli annelik programlarının geliştirilmesi; meme, rahim ağzı ve yumurtalık kanserlerinin ve osteoporoz ile HIV/AIDS dahil cinsel yolla bulaşan hastalıkların önlenmesi, tanısının konması ve tedavisine öncelik verilmesi;

- Kaliteli aile planlaması ve doğum kontrol hizmetlerinin sunulması ve karşılanamayan gereksinimlerin giderilmesi;

- Hükümetlerin, bütün kadınların yaşam döngüleri boyunca kapsayıcı, yüksek kaliteli ve güçleri ve olanaklarının yetebileceği sağlık bakımına, bilgisine, eğitim ve hizmetlerine ulaşmalarını sağlayacak sağlık politika ve programlarını ayrıca yasaları geliştirmesi ve uygulaması;

- Sağlık personelinin toplumsal cinsiyet rollerine hassas olarak eğitilmesi, yani kadınların ihtiyaçlarına, önceliklerine saygı gösterilmesi, gizliliklerinin korunması, mahremiyetlerine özen gösterilmesi konularında sağlık sisteminin her alanında ve düzeyinde çalışan kişilerin bilinçlendirilmesi ve duyarlık kazandırılması;

- Bunların yanında sağlık hizmetleri sunumunda ve bilgi aktarımında kadınların özel ihtiyaçlarının göz önüne alınarak düzenlemelerin yapılması ve bilimsel araştırmalarda kadınlara öncelik verilmesi de vurgulanan noktalar olmuştur. Ayrıca sağlık bakım sistemlerinin sağlığı korumaya değil de hastalıkları tedavi etmeye odaklanmış olmalarının, sağlık bakımında bütüncül bir yaklaşımı engellediği, bunun da özellikle kadınların kaliteli hizmet almaları yönünde bir engel oluşturduğu belirtilmiştir. Adölesan çağıdaki kızlara uygun ve yeterli hizmet sunulması ise kabul edilen bir diğer nokta olmuştur.

Üreme sağlığı ve üreme hakları ile ilgili olarak ise, uzun süren tartışmalardan sonra, Pekin Eylem Platformunun 94, 95 ve 96. paragrafları olduğu gibi kabul edilmiştir. Düşükle ilgili olan paragraf için de, yeni bir uzlaşmaya varmak güç görüldüğünden, Pekin Eylem Platformunun 106 (k) paragrafı olduğu gibi kabul edilmiştir. Bu paragraflarda özetle üreme sağlığı tanımlanmıştır. Buna göre üreme sağlığı, üreme sistemi, işlevleri ve süreci ile ilgili her türlü konuda sadece hastalık veya sakatlığın olmaması değil, fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hali olarak tanımlanmıştır. Üreme hakları ise, insan haklarının bir parçası olarak tanımlanmış ve bütün bireylerin çocuklarının sayısı, aralığı ve zamanlamasıyla ilgili özgür ve sorumlu bir şekilde karar vermelerini, bunun için bilgiye ve olanaklara ulaşabilmelerini ve en üst düzeyde cinsel ve üreme sağlığına ulaşma haklarını içermektedir. Ayrıca, kadınların insan hakları, cinsel ve üreme sağlığı da dahil olmak üzere cinsellikleri üzerine her türlü kararı özgürce ve

sorumluluk içinde verebilmeleri ve kontrol edebilmeleri haklarını da içermektedir. Düşüklerle ilgili olarak ise, istenmeyen gebeliklerin önlenmesinin en öncelikli konu olması gerektiği vurgulanmış ve istemli düşüklerin güvenli hale getirilmesi, tekrarlayan düşükleri önlemek için aile planlaması ve danışmanlık dahil uygun hizmetlerin sunulması gerekliliği belirtilmiştir.

Sağlık sektöründeki reform girişimlerinin kadınların da katılımları ile gözden geçirilmesi ve kadınlar üzerine yapacağı etkilerin dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi özel vurgu gören noktalardan bir diğeridir. Reformların tüm kadınlar için, özellikle farklı ihtiyaçları olan kadınlar için ulaşılabilir, maddi olarak karşılanabilir ve yüksek kaliteli hizmet sunumu sağlamasını garantileyecek bir yapıda olması gerektiği konusunda görüş birliğine varılmıştır.

Kadına yönelik şiddet

Üzerinde durulan bir diğer kritik alan ise kadına yönelik şiddettir. Kamusal ya da özel yaşamda kadınlara karşı uygulanan şiddetin bir insan hakları sorunu olduğu kabul edilmiş ve kadına yönelik şiddeti daha iyi anlamaya ve önlemeye yönelik çeşitli taahhütlerde bulunulmuştur.

Kız çocukların ve kadınların her türlü şiddetten korunması ve her yaştaki kadına yönelik her tür şiddetin yasal olarak cezalandırılması ile ilgili paragraflar ülkelerce kabul edilmiştir. Ancak şiddete uğramış kız çocuk ve kadınlara verilecek hizmetler, Pekin dökümanında daha ayrıntılı tanımlanmış olmasına rağmen Pekin+5'e daha genel olarak girmiştir. Örneğin, hükümet düzeyinde yapılacak eylemler olarak şiddete uğramış kadınların kalabilecekleri korunakların yapılması, yasal yardım sunulması ve sosyal, medikal, ve psikolojik destek verilmesi, ayrıca Türkiye'nin önerdiği "koruma kanunlarının" (protection order) çıkartılması ve uygulanması maddeleri, Pekin Eylem Platformunda yer almışken Pekin+5 dökümanına girmemiştir. Bununla beraber, evlilik içi tecavüzün evsel bir şiddet formu olarak tanınması ve bu vakaların en kısa sürede adalet mekanizmalarına yansıtılmasının gerekliliği kabul edilmiştir. Ayrıca, kadın sünneti, erken ve zorla evlilik, "namus/töre adına işlendiği öne sürülen suçlar" (so-called honor crimes) gibi zararlı töresel veya geleneksel uygulamaların ortadan kaldırılması için kanunların düzenlenmesi, bunun yanında politik programlar ve eğitim programları gibi uygun olan diğer tedbirlerin geliştirilmesi ve uygulanması vurgulanmıştır. Özellikle "töre veya namus adına işlendiği öne sürülen suçlar"ın ve zorla evlendirmenin Türkiye'nin önerisi ile metne sokulmuş olması ve BM dökümanlarında ilk kez yer alması çok önemli bir gelişmedir. Kadına yönelik şiddetle ilgili ulusal düzeyde kabul edilen eylemlerden diğer bazıları ise bedensel ve zihinsel özürlü kadınlarla, "yerel kadınlar" (indigenous women) olarak adlandırılan kadınlara yönelik şiddetin, ayrıca ırkçılık nedeniyle ortaya çıkan şiddetin ortadan kaldırılmasıdır. Şiddetle ilgili kabul edilen bir diğer önemli madde ise sağlık çalışanlarının cinsiyete dayalı şiddeti tanıma ve şiddete maruz kalmış her yaştaki kız çocuk ve kadınlara verilecek bakım hakkında eğitilmeleri gerekliliğidir.

Bu konuda gerçekleştirilmesi gereken bir diğer eylem ise kadına yönelik şiddeti ölçecek yollar ve göstergeler geliştirilmesi, istatistikler, yasal uygulamalar, eğitim modelleri, öğrenilen dersler ve diğer kaynaklarla ilgili kolay ulaşılabilir veri tabanları oluşturulmasıdır. Bu şekilde şiddet daha iyi tanımlanabilecek, ölçülebilecek ve yapılan müdahaleler değerlendirilebilecektir. Bunlar da kadına

yönelik şiddetin önlenmesinde önemli adımlar olacaktır. Cinsel şiddet de dahil olmak üzere şiddete maruz kalmış özellikle kız çocukları ve kadınlarla uğraşan, polis, savcı ve hakimler de dahil olmak üzere tüm aktörlere "toplumsal cinsiyet rolüne duyarlı" eğitim verilmesini sağlamak da özellikle vurgulanan ve kabul gören bir diğer nokta olmuştur.

Kadınlar ve silahlı çatışma

Silahlı çatışmaların kadınlar ve erkekler üzerinde ayrı ayrı etkileri olduğunun belirtildiği bu bölümde, uluslararası insan hakları yasası ile uluslararası hümanitaryen yasaların gereklerinin silahlı çatışma durumlarında işletilmesi bütün ülkeler tarafından kabul görmüştür. Önemli bir diğer nokta ise savaş zamanlarında kadınlara karşı işlenen tecavüz, zorla hamile bırakma veya zorla kısırlaştırma gibi her türlü cinsel şiddetin Uluslararası Ceza Mahkemelerinde bir insanlık suçu olarak ele alınmasının vurgulanmasıdır. Ayrıca kadınların, barışın kurulmasında ve çatışmaların çözülmesinde çok aktif rol oynayabilecekleri ve bu yöndeki katkılarının artırılması gerektiği de bütün ülkelerce benimsenmiştir. Bir diğer deyişle, uluslararası düzeyde, gelişme ile ilgili aktivitelerde ve barış sürecinde her düzeydeki karar verme ve uygulama aşamalarında kadınların tam katılımlarının desteklenmesi ve sağlanması gerekmektedir. Ülkelerin tam egemenlik haklarının, sınır bütünlüklerinin ve politik bağımsızlıklarının garanti altına alınarak dünya barışının sağlanması ve sürdürülmesi, demokrasinin yerleştirilmesi ve çatışmaların barışçıl yollarla çözülmesi olarak tanımlanabilecek "barış kültürüne" ulaşmada kadınların oynayabilecekleri çok önemli roller tüm ülkelerce benimsenmiştir.

Kadınlar ve ekonomi

Bu başlık altında öncelikle kadınların iş pazarına giderek daha fazla oranlarda katıldığı saptaması yapılmıştır. Kadınlar için çeşitli hak ve avantajlar içeren uluslararası iş sözleşmelerinin onaylanması ve ülkedeki yasal düzenlemelerin bunlara uyandırılması, Eylem Platformunu gerçekleştirmede ulaşılması gereken bir adım olarak tanımlanmıştır. Bunun yanında aile sorumlulukları yanında iş yaşantısının gerekliliklerini yerine getirmede kadınlar için eşitlik sağlayabilecek önlemler giderek daha iyi tanınmakta ve uygulanmaktadır. Örneğin doğumdan sonra annenin veya babanın doğum izni kullanabilmesi, ayrıca çocukların ihtiyaç duydukları zamanlarda yine anne veya babanın işten izin alabilmesinin sağlanması olumlu gelişmeler olarak yorumlanmaktadır. Aile ve çocuk bakımı ile ilgili hizmetlerin yaygınlaştırılması, böylece kadınların iş hayatına daha kolay atılmalarının sağlanması da önemli bir gelişme olacaktır. Kadın ve ekonomi alanındaki engeller ise şöyle sıralanmaktadır: Makro ekonomik politikaların geliştirilmesinde toplumsal cinsiyet rolüne dayalı bir bakış açısının önemi henüz geniş olarak tanınmamıştır. Ayrıca, kadınlar hala, aynı işi yapmalarına rağmen erkeklerden daha düşük ücret almakta, kariyerlerinde yükselmeleri daha güç olmaktadır. Bu noktada tartışılan bir diğer konu ise kadınların toprak ve diğer mallardan eşit oranlarda yararlanmaları ve mirastan eşit hak almaları ile ilgili olmuştur. Libya, Mısır ve İran gibi bazı ülkelerin temsilcileri, kadınların mirastan eşit hak almalarının şeriat yasaları ile uyum içinde olmadığını, bu nedenle ülkeleri için kabul edilemeyeceğini belirtmişlerdir. Ancak müzakereler sonucunda "mirastan eşit hak almak" ifadesi Sonuç Belgesine girmiştir.

Makro ekonomik ve sosyal gelişme politikalarına cinsiyete dayalı bakış açısının kazandırılması, cinsiyet eşitliği ve gelişme programlarına uygun bütçelerin ayrılması, ulusal düzeyde yoksulluğun ortadan kaldırılması programlarının uygulanması, sosyal koruma sistemlerinin geliştirilmesi ve kadınların iş bulmalarının kolaylaştırılması gibi önlemlerle kadın yoksulluğunun ve yoksulluğun giderek kadınlar üzerine binmesinin (feminization of poverty) önüne geçilebileceği görüşü ülkeler tarafından kabul edilmiştir.

Güçlü pozisyonlarda ve karar verme mekanizmalarında kadınlar

Oniki kritik alandan birisi olan bu konuda kadınların karar verici mekanizmalarda ve güçlü pozisyonlarda eşit olarak yer almadıkları ve bunun pek çok olumsuz etkiler doğurduğu özellikle vurgulanmıştır. Örneğin din, sanat, spor, politika, ekonomi, çevre, medya, vb. alanlarında kadınların etkili olmadığı, kadınlara geleneksel olarak atfedilen kalıplaşmış cinsiyet rollerinin ise kadınların eğitim ve kariyerlerini seçerken onlara engel olduğu vurgulanmıştır. Tüm bu faktörlerin yanında kadınların aile ve ev içindeki sorumlulukları da üst üste gelince, kariyer ve güç sahibi olmanın, pek çok kadın için ulaşılmaz bir hedef gibi görüldüğü ifade edilmiştir.

Kadınlar açısından eşitliğin sağlanabilmesi için kadınların ve erkeklerin karar verici mekanizmalarda eşit oranda katılımlarının esas olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca politik partilerde ve diğer karar verici mekanizmalarda kadınlar için kotalar ayrılması ve diğer ölçülebilir hedefler konması Sonuç Belgesinde yer almıştır. Tartışmalar sırasında Türkiye, ölçülebilir hedefler yerine, "kadınlara karar verici mekanizmalar ve politik partilerde %30 oranında kota konması" gibi somut bir öneride bulunmuştur. Bu önerinin gerekçesi ise, somut olarak ifade edilmediği sürece, "ölçülebilir hedef koyma" ifadesinin uygulamaya geçirilmesinde farklı yorumlanabileceği ve engeller çıkartılabileceği görüşüdür. Bu öneri uluslararası STK tarafından çok güçlü bir şekilde desteklenmiş, ancak uzlaşmaya varılmadığı için "%30" ifadesi metinde yer almamıştır.

Kadınların politikaya katılmalarının sağlanması; daha çok kadının politik partiler aracılığıyla aday olmaya yöreklendirilmesi ve böylece kamu politikalarının belirlenmesinde kadınların pay ve katkılarının artırılması; kadınların iş sağlığının ve kadın işçilerin haklarının gözetilmesi; erkeklerin, ev ve çocuk bakım hizmetlerini kadınlarla eşit düzeyde paylaşmaya yöreklendirilmesi; kadınların iş bulabilmeleri ve kaliteli işlerde çalışabilmeleri için politika ve programların geliştirilmesi; kadın girişimcilerin desteklenmesi; ve kadınların karar verme mekanizmalarına erkeklere denk bir düzeyde katılmaları da tartışmalar sonucu kabul edilerek Sonuç Belgesine giren yapılması gereken eylemler olarak sayılabilir. Ayrıca "eşit işe eşit ücret" yolunda olumlu adımlar atılması; kız çocuklarının bilim, matematik ve yeni teknolojiler konularında eğitilmeleri ve böylece gelişime açık ve yüksek gelirli iş sahibi olmaya yöreklendirilmeleri de yapılması gerekenler arasında önemle vurgulanmıştır.

Kadınların gelişmesi için kurumsal mekanizmalar

Kurumsal mekanizmalar, Eylem Platformunun ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesinin (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women - CEDAW), uygulanması ve gelişmelerin izlenmesinde, ayrıca cinsiyet eşitliğine ulaşmada katalist rolü

oyunmaktadır. Örneğin Türkiye'de cinsiyet eşitliğini sağlamak için gelişmeleri yönlendirecek en önemli ulusal kurumsal mekanizma Kadının Statüsü ve Sorunları (KSS) Genel Müdürlüğü'dür. Ülkeler, ulusal kurumsal mekanizmalarının yeterli finansman ve insan kaynağından yoksun olduğunu bildirmişlerdir. Hükümet yapılarında cinsiyet eşitliğinin yeterince anlaşılmamış olması, güçlü bir politik irade olmaması, cinsiyet rollerindeki kalıplaşmış roller, ayrımcı tutumlar, hükümetin diğer öncelikleri ve KSS gibi kurumların ulusal hükümet yapılarında marjinalize bir konumda olmaları gibi çeşitli faktörler bu mekanizmaların etkili bir şekilde işlemesine engel olmaktadır.

Kurumsal mekanizmaların, eşitliğin hayata geçirilmesinde ne kadar önemli yerleri olduğu göz önüne alınırsa, bu mekanizmaların geliştirilmesi ve yeterli insan ve finans kaynağının sağlanmasının temel bir nokta olduğu özellikle vurgulanmıştır. Bunların yanında ulusal istatistik ofislerinde cinsiyete dayalı veriler toplanıp analizler yapılması ayrıca cinsiyetle ilgili araştırmaların yürütülmesi ve böylece politikaların cinsiyete özel bilgilere dayalı hale getirilmesi de bu konuda atılacak diğer adımları tanımlamaktadır.

Kadınların insan hakları

Kadınların insan haklarını tam anlamıyla kazanabilmeleri ve kullanabilmeleri için ülkelerin medeni yasa, ceza yasası ve aile ile ilgili kanunlarında uygun değişiklikler yapmaları, ayrıca kadınların yasal haklarının bilincinde olması ve yasaları nasıl kullanabileceklerini öğrenmeleri anlamına gelen "yasal okur yazar" (legal literacy) olmalarının sağlanması için kampanyaların düzenlenmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Ayrıca, ayrımcılığa maruz kalan veya insan hakları ihlal edilen kadınların uluslararası mahkemelere başvurmalarına olanak sağlayan CEDAW ihtiyari protokolünün 37 ülke tarafından imzalanmış olması bir başarı olarak tartışılmış, ancak genel bir kabul görmediğinden Sonuç Belgesinden çıkartılmıştır.

CEDAW 165 ülke tarafından imzalanmış veya onaylanmış olmasına rağmen, Pekin Eylem Platformunda belirtilen 2000 yılından önce bütün ülkeler tarafından onaylanarak kabul edilmesi hedefi henüz gerçekleşmemiştir. Ayrıca, hala pek çok ülkenin çekinceleri bulunmaktadır. Ülkelerin yasalarının bildirgede yazılanlarla uyumlu hale getirilmesi, bunun yanında yasalarda ayrımcılığın kaldırılması da henüz bütün ülkelerde gerçekleşmemiştir. Ayrıca bazen, yasalar var olsa bile uygulamalarda ayrımcılığa gidilebilmektedir. Ülkelerin bildirgedeki çekincelerini kaldırmaları ve bildirgeyi uygulamaları, imzalamamış olanların ise bir an önce imzalamaları tartışılmıştır.

Kadınların insan hakları ile ilgili tartışılan konulardan bir diğeri ise, kadınların ırk, dil, etnik köken, kültür, din, sakatlık veya sosyo-ekonomik sınıfları nedeniyle ya da yerel halktan, göçmen veya mülteci oldukları için çeşitli düzeylerde ayrımcılığa maruz kaldıkları ile ilgili bölümdür. JUSCANZ ve Avrupa Birliği temsilcileri bu listeye kadınların cinsel tercihleri nedeniyle de ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirten bir ifade eklemek istemiştir ve bu öneri Türkiye tarafından da desteklenmiştir. Ancak çeşitli ülkeler ayrımcılık yaratan diğer durumları kabul etmiş ve Sonuç Belgesine sokmuşken, "cinsel tercih" ifadesi Sonuç Belgesine girmemiştir.

Ulusal hükümetler düzeyinde, ayrımcılığı engelleyen ve cinsiyet rollerine duyarlı bir yasal çevre yaratılması öngörülmüştür. Bunun için, yasalardaki kadına karşı ayrımcılık yapan maddelerin en kısa süre içinde, "tercihen 2005 yılından önce" kaldırılması ve kadın ve kız çocuklarının bütün haklarını kullanabilmelerinin sağlanması kabul edilmiştir. Ülkeler, CEDAW'ın kabul edilmesi ve bildirgenin amacına ve özüne aykırı olan çekincelerin kaldırılmasını kabul etmişler, ayrıca ihtiyari protokolü imzalamayı ve uygulamayı "tekrar düşüneceklerini" ya da "gözden geçireceklerini" belirtmişlerdir. Buna rağmen ülkedeki yasaların gözden geçirilerek, CEDAW ile uyumlu hale gelecek şekilde düzenlenmesi ve ayrımcılık yaratan maddelerin kaldırılması ile ilgili paragraf, Pekin Eylem Platformunda bulunduğu halde reddedilmiş ve Pekin+5'in Sonuç Belgesinden çıkartılmıştır.

Kadınlar ve medya

Yerel, ulusal ve uluslararası kadın medya ağlarının kurulmasının, kadın gruplarının hem bilgi alışverişi yapmalarına hem de destek bulmalarına yardımcı olduğu belirtilmiştir. Medyada kadınlarla ilgili olumsuz imajlar, kalıplaşmış portreler ve pornografinin özellikle yeni teknoloji kullanımı ile giderek arttığı vurgulanmıştır. Ayrıca, özellikle gelişmekte olan ülkelerde internet gibi yeni iletişim teknolojilerine ulaşmanın kadınlar için güç olduğu vurgulanmıştır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde kadınlar ve erkeklerin üretici ve tüketici olarak eşit oranlarda yararlanmalarını sağlamak; kalıplaşmış cinsiyet rollerinin ortadan kaldırılması ve erkeklerle kadınların medyada dengeli ve hakkaniyetli portrelerinin sunulması için profesyonel kuralları yaygınlaştırmak ve kullanmak; bunun yanında medya içinde öz denetimin kurulması için özel sektördeki ortaklar ve medya ağları ile işbirliği yapmak, "kadın ve medya" başlığı altında atılması gereken adımlar olarak sıralanmıştır.

Ayrıca kadınlarla ilgili bilgilerin, araştırmaların, kadınların güçlü yanlarının ve kadınların tarihlerinin ve deneyimlerinin, insanlığın bunlardan öğrendiklerinin global olarak paylaşılabilmesi için internet de dahil yeni teknolojilerin kullanılması ortak kabul edilen bir görüştür. Özellikle kadınların tarih içindeki rollerinin ve katkılarının, bir anlamda kadınların tarihinin özel bir deneyim olarak tanınması ve kullanılması, İngilizce "herstories" sözcüğü ile ifade edilmiş ve Sonuç Belgesinde yer almıştır. Bu sözcük, feminist literatürde, tarihin aslında erkeklerin tarihini (history/ his story) anlattığını, kadınların tarih içinde görünmez olduklarını belirten görüşün bir yansımasıdır ve Sonuç Belgesinde yer alması feminist gruplar tarafından oldukça olumlu karşılanmıştır.

Kadınlar ve çevre

Kadınlarla ilgili olumlu bir gelişme olarak bazı ulusal çevre politika ve programlarına toplumsal cinsiyet bakış açısının entegre edilmiş olması gösterilmiştir. Bunun yanında cinsiyet eşitliği, yoksulluğun ortadan kaldırılması, sürdürülebilir kalkınma ve çevresel koruma arasındaki ilişkiler daha iyi tanınmış ve ülkeler gelişme stratejilerinde bir taraftan kadınlar için gelir getiren etkinlikler oluştururken diğer taraftan doğal kaynakların korunmasına yönelik önlemler almaya başlamışlardır. Ancak halen kadınların karşı karşıya oldukları çevresel risklerin ve çevresel korunmayı sağlamada cinsiyet eşitliğinin önemi hakkında kamuda tam bir bilinç oluşmamış olması bir engel olarak belirtilmiştir. Çevresel politika ve programların toplumsal cinsiyet bakış açısından yoksun olması ve

kadınların çevresel sürdürülebilirlik üzerindeki rolleri ve katkılarının göz önüne alınmaması ise çevre açısından endişe verici bir durumdur. Çevre politikalarının sürdürülebilir kalkınma ile birlikte ve toplumsal cinsiyet bakış açısı ile kadınların gelişmesine yardımcı olacak bir şekilde oluşturulması, gelişme yönünde önemli adımlar olacaktır.

Kız çocuğu

Kız çocukları ile ilgili olarak eğitim altyapısının geliştirilmesi, cinsiyete daha duyarlı bir okul çevresi yaratılması, kız çocuklarının daha yüksek oranlarda okullara başlamaları ve eğitimlerini sürdürmeleri, adolesan anneler için sağlanan olanaklar, okul dışında eğitim olanakları ile bilim ve teknoloji sınıflarına daha çok kız öğrencilerin katılması ile kız çocuklarının ilk ve orta okul eğitimlerinde bir miktar gelişme gözlenmesi Pekin'den bu yana önemli kazanımlar olarak belirtilmiştir. İzlenen bir diğer gelişme ise, Çocuk Hakları Sözleşmesinin, Çocuklar ve Silahlı Çatışma İhtiyari Protokolü ile Çocukların Satılması ile Çocuklara Yönelik Fuhuş ve Çocuk Pornografisi İhtiyari Protokolünün ülkeler tarafından imzalanmış olmasıdır.

Fakirlik, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik ayrımcı tutumlar, kız çocuklarına karşı negatif kültürel tutum ve uygulamalar, bunların yanında kız çocuklarının özel durumunun farkına varılmaması, çocuk işçiliği ve ev sorumluluklarının kız çocuklar üzerinde ağır bir yük oluşturması gibi çeşitli durumlar kız çocuklarının önünde aşılması zor engeller olarak yer almaktadır. Bunların yanında yetersiz beslenme ve sağlık hizmetlerine yeterince ulaşamama, genellikle kız çocuklarının öğrenim ve eğitimlerini tamamlamalarına engel olan maddi yetersizlikler gibi faktörler nedeniyle de kız çocukları kendine güvenli, iradeli ve bağımsız yetişkinler haline gelememekte, çoğu kez potansiyellerini gerçekleştirme imkanlarına ulaşamamaktadırlar.

Sorunların çözümünde izlenecek adımlardan birisi olarak özellikle erkek çocukları ve yetişkin erkeklere yönelik, cinsiyet rolleri ve sorumlulukları ile ilgili kalıplaşmış tutumların ve davranışların değiştirilmesi ve cinsiyet eşitliğini ve olumlu tutum ve davranışların geliştirilmesi için eğitim programları da dahil olmak üzere politikalar geliştirmek ve programlar uygulamak kabul edilmiştir. Bir diğer nokta ise, özellikle adolesan yaştaki kız çocuklarına sağlıkla ilgili eğitim verilmesi ve uygun, kullanıcı açısından tercih edilebilir ve ulaşılabilir hizmetler sunulmasıdır. Adolesanların haklarını gözeterek adolesan kızların kendine güvenlerini geliştirmek ve kendi yaşamları için sorumluluk almalarını sağlamak da eşitliğin sağlanmasında en önemli adımlardan birisi olacaktır. Ayrıca kadınlara ve kız çocuklarına kültürel, boş zaman ve spor etkinliklerinde eşit olanaklar sağlanması, her alanda gelişmelerine ve kalıplaşmış rollerin dışına çıkabilmelerine katkıda bulunacaktır.

Türkiye'de Durum

Eylem Platformu ve Pekin Bildirgesine imza atan Türkiye, diğer ülkeler gibi Pekin Eylem Platformu hedeflerine ulaşacağını taahhüt etmiştir. Aradan geçen 5 yıl içinde meydana gelen belli başlı gelişmeler ve bundan sonra yapılması gerekenler şu şekilde özetlenebilir:

Türkiye, Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesini (CEDAW) 1985 yılında imzalamış, ancak Türk Medeni Kanununun evlilik ve aile içi ilişkileri hakkındaki hükümleri ile çeliştiği için 15. maddenin 2 ve 16. maddenin 4 fıkrasına çekince koymuştur. Pekin Eylem Platformunu imzalayarak ise bu çekincelerini kaldırmayı taahhüt etmiştir. Türkiye'de taahhütlerin gerçekleştirilmesi bağlamında önemli adımlar atılmış ve CEDAW'a konan çekinceler 1999'da kaldırılmıştır.

Diğer taraftan eğitim ile ilgili olarak, Pekin Eylem Platformunda ülkeler 2000 yılından önce temel eğitime herkesin ulaşabilmesini, ilkokul çağındaki çocukların en az %80'inin ilkokulu bitirmiş olmasını, 2005 yılından önce ise ilk ve orta öğrenimdeki cinsiyet farkının kapatılmasını taahhüt etmişlerdir. Aynı şekilde, 2015 yılından önce bütün ülkelerde, herkesin ilköğretimi tamamlamış olması öngörülmüştür. Türkiye, zorunlu ilköğretimi 8 yıla çıkartarak eğitim konusunda önemli bir adım atmıştır. Bir sonraki önemli adım, kız çocuklarının daha yüksek oranlarda öğretim alarak eğitimde kız ve oğlan çocukları arasında görülen farkı kapatmak olacaktır.

Türkiye'de kadın sağlığı açısından, özellikle üreme sağlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve hizmet kalitesinin yükseltilmesi, bu alanlardaki önemli gelişmelerden birisidir. Ancak anne ölümlerinin hala kabul edilemeyecek kadar yüksek olması yanında AIDS de dahil olmak üzere cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusunda önemli hizmet eksiklikleri bulunmaktadır. Ayrıca ülkemizde giderek daha önemli sorun olan kronik hastalıkların önlenmesi, tanı ve tedavisinde kadınlara özel yaklaşımların yanında özellikle adolesan kadınlara ve yaşlı kadınlara yönelik hizmetlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Eşitliğin sağlanması yönünde Türkiye'de en önemli ulusal kurumsal mekanizma olan Başbakanlığa bağlı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün güçlendirilmesi ve diğer mekanizmaların kurulması önemli adımlar olacaktır. KSS Genel Müdürlüğü'nün teşkilat yasası henüz Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) görüşülüp onaylanmamıştır. Teşkilat yasasının onaylanması ile bölgesel ve yerel düzeylerde bir teşkilatlanmaya gidilebilecek, kadın sorunları ile ilgili daha aktif çalışmalar yapılabilecektir.

Hem kadınların insan haklarını kullanabilmeleri açısından hem de kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi bağlamında, ülkemizde kadınların hak ve özgürlüklerini kısıtlayan kanunların yeniden düzenlenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu konuda önemli gelişmeler kaydedilmiş, medeni kanun tümüyle gözden geçirilerek yeni medeni kanun yasa tasarısı hazırlanmıştır. Ancak ne yazık ki bu yasa tasarısı uzun bir süredir TBMM'de görüşülmeyi beklemektedir. Örneğin yeni medeni kanun yasa tasarısında, "ailenin reisi erkektir" ibaresinin kaldırılması önerilmektedir. Ancak, basında bazı politikacıların bu ibarenin kaldırılması ile "aile içinde ikilik ortaya çıkacağı" yönünde görüş sahibi oldukları belirtilmiştir. Oysa bu geleneksel bir görüştür ve kadınların aileleri içinde eşit söz sahibi olmalarını engellemektedir. Hem Pekin Eylem Platformunda hem de Pekin+5 Sonuç Belgesinde eğitim, kadınların güç sahibi olmaları, karar mekanizmalarına katılmaları, kadın hakları ve kadına yönelik şiddet gibi pek çok alanda gelenek ve töreler öne sürülerek kadınların hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmasının önüne geçilmesi pek çok yerde özel olarak vurgulanmıştır. Politikacıların kadın sorunlarına duyarlılıklarının artırılması, daha çok kadının politik alanda güç kazanması, STK'ların bilgilendirme ve kadın-erkek eşitliği sağlanması yönünde

baskı grubu oluşturma rolünü sürdürmesi ile bu konuda önemli gelişme sağlanabilecektir.

Pekin Eylem Platformundaki 12 kritik alandan Türkiye'de en çok ihmal edilenleri arasında ise özellikle kadınlar ile çevre ve medya ilişkisi sayılabilir. Çevrenin kadınlar üzerinde, erkeklerden farklı ve daha yüksek oranlarda yarattığı olumsuz etkilerin öncelikle tanınması, incelenmesi ve gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Çevre ile ilgili devlet kuruluşları veya STK'ların çevre ve kadın açısından da gelişme sağlamaları beklenmektedir. Medya ise halen ülkemizde kadınların çok az söz sahibi olduğu, kadınlar dahil pek çok konuda meslek etiği ilkelerinin ihlal edilebildiği, kadınların sıkça kalıplaşmış geleneksel roller içinde ve olumsuz imajlarla sunulduğu bir alan olarak göze çarpmaktadır. Cinsiyet eşitliğinin sağlanması yönünde medyanın sunabileceği olanaklar göz önüne alındığında bu konuda çok daha ciddi ve duyarlı çalışmalar yapılması gerektiği açıktır.

Notlar

1. Pekin+5 toplantılarının Sonuç Belgesi ve Siyasi Deklarasyonun tam metnine internette <http://www.un.org/womenwatch/daw/followup/finaloutcome.pdf> veya <http://www.women2000newsroom.org> adreslerinden ulaşılabilir.

2. Birleşmiş Milletlerdeki ülke grupları ve hangi ülkelerin hangi grupta yer aldığı hakkında bilgi <http://www.un.org> adresinde bulunmaktadır.

3. Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesinde (CEDAW) Türkiye'nin 1985'te çekince koyduğu, daha sonra 1999'da çekincelerini kaldırdığı fıkralar:

15. Madde (2. fıkra): Sivil konularda kadınlarla erkeklere aynı yasal kapasite, ve bu kapasiteyi kullanacak aynı olanaklar sunulması. Özellikle kadınlara kontrat imzalama ve mülk yönetimi konularında eşit haklar verilmesi ve mahkemelerdeki her türlü işlem sırasında eşit olarak davranılması

15. Madde (4. fıkra): İnsanların hareket özgürlükleri ile oturacakları yerleri ve ikametlerini kendileri seçme özgürlükleri açısından kadın ve erkeklere aynı hakların tanınması

16. Madde (1. fıkra, c): Kadın ve erkeklere evlilik sırasında ve evliliğin çözülmesi durumunda aynı hak ve sorumluluklar tanınması

16. Madde (1. fıkra, d): Ana-babanın evlilik durumundan bağımsız olarak çocuklarla ilgili her türlü konuda kadın ve erkeğe eşit hak ve sorumluluklar tanınması; her durumda çocukların çıkarları göz önüne alınacaktır

16. Madde (1. fıkra, f): Çocukların velayeti, evlat edinilmesi veya çocuklarla ilgili diğer yasal işlemler sırasında kadın ve erkeklere eşit hak ve sorumluluklar tanınması; her durumda çocukların çıkarları göz önüne alınacaktır

16. Madde (1. fıkra, g): Kadın ve erkeğin aile adı seçme, meslek veya işe karar verme hakları da dahil olmak üzere karı ve koca olarak aynı kişisel haklara sahip olması

Yararlanılan Kaynaklar

1..Bunch C. (Contact person, Center for Women's Global Leadership) A Statement from the NGOs of the Linkage Caucus.(Beijing + 5 UN General Assembly Special Session, New York, June 9-10, 2000). Released on June 10, 2000.

2. Further actions and initiatives to implement the Beijing Declaration and the Platform for Action. Twenty-third special session of the General Assembly entitled "Women 2000: gender equality, development and peace for the twenty-first century". Final outcome document as adopted by the plenary of the special session. June 2000, New York.

3. Türkiye "Pekin+5" Kadın Alanında Çalışan Sivil Toplum Kuruluşları Raporu. 5-6 Şubat, Ankara.

4. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü. 56. ve 57. Hükümet Dönemlerinde Yürütülen Çalışmalar. Özet Rapor, Mayıs 2000.

5. United Nations Department of Public Information. Platform for Action and the Beijing Declaration. Report of the Fourth World Conference on Women. Beijing, China 4-15 September 1995. United Nations, New York.

6. United Nations Department of Public Information. Convention on the Elimination of all forms of Discrimination Against Women. DPI/993/Rev.1/WOM-June 1996-30 M. United Nations, New York.

7. United Nations General Assembly Document A/RES/54/4. Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women. 15 October 1999.